

ΤΕΣΣΕΡΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΒΙΛΗ

Ἄν ἐξετάσωμε τὴν ὡς τώρα γνωστὴ ἀλληλογραφία τοῦ Μαβίλη, εἶναι φανερὸ πὼς δὲν ἔχουμε παρὰ ἓνα λιγιστὸ μέρος ἀπὸ τὰ γράμματα ποῦ ἔγραψε ὁ ποιητής.

Ἡ ἀλληλογραφία αὐτὴ ποῦ πάει ἀπὸ τὸ 1877 ὡς τὸ 1912 ἐμφανίζει σημαντικὰ κενά. Ἔτσι γιὰ τὰ χρόνια 1881-1883, 1888, 1889, 1891, 1892, 1894, 1896, 1899-1901 καὶ 1909 δὲν ἔχουμε οὔτε ἓνα γράμμα.

Ἄν καὶ πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε πὼς κάμποσα ἀπὸ τὰ γράμματά του ἔχουν χαθῆ, π.χ. ὅσα ἔγραψε στὸν Ν. Κογεβίνα¹, τὰ δυὸ ποῦ ἔστειλε στὴν κυρία Δενδρινοῦ², καὶ ἀκόμα τὸ γράμμα τοῦ 1911 στὴν κυρία Ν. Καποδίστρια, σταλμένο μὲ τὸ ποίημα «Ἀνάξιον Β'»³, ὑπάρχουν ἀναμφίβολα καὶ ἄλλα σὲ ἰδιωτικὰ ἀρχεῖα.

Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἐκκλιση τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου⁴ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μαβίλη δὲν εἶχε τὸ ἀποτέλεσμα ποῦ περίμενε κανεὶς. Εἶναι ἀλήθεια πὼς γράμματα ποῦ ἀνακοινώθηκαν τότε γιὰ νὰ δημοσιευτοῦν δὲν τυπώθηκαν καθόλου, ὅπως τὸ ἓνα (1/14 Σεπτ. 1908) ἀπὸ τὰ τρία γράμματα ποῦ ἔστειλε στίς 18 Μαΐου 1913 ὁ Eliseo Brighenti⁵. Ἀπὸ τὰ δυὸ ἄλλα, ἀποσπάσματα μόνο βρίσκονται στὴν ἐκδοση τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐπίσης, ὁ Β. Ε. Παυλίδης, τῆς «Νέας Ζωῆς», στίς 3/16 Μαΐου 1913, ἀνακοίνωσε στὴν ἐπιτροπὴ τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἔργων τοῦ Μαβίλη — γιὰ νὰ πάρουν ἀντίγραφα — δυὸ γράμματα τοῦ ποιητῆ. Εἶναι ἀκόμα ἀνέκδοτα⁶.

Τελευταῖα ἤλθαν στὸ φῶς γράμματα εἴτε τελείως ἄγνωστα εἴτε

1. Ὁ κ. Σωκράτης Κογεβίνης, γιὸς τοῦ Νικέ, μοῦ βεβαίωσε προφορικὰ ὅτι κάηκαν τὰ ἀρχεῖα τοῦ πατέρου του.

2. Τὰ δυὸ γράμματα αὐτὰ εἶχαν κατατεθῆ στὴ Δημοσίαν Βιβλιοθήκην τῆς Κερκύρας, ποῦ καταστράφηκε ἀπὸ ἐμπρηστικὰς βόμβες τὸ 1943.

3. Ἡ κυρία Νένση Καποδίστρια μοῦ εἶπε πὼς ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔχασε αὐτὸ τὸ γράμμα.

4. Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὁμιλος, στὰ Παναθήναια (ἀρ. 297-298) ζήτησε γιὰ νὰ τὰ ἐκδόσῃ τὰ γράμματα ποῦ θὰ βρίσκονταν στὰ χέρια προσώπων μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Μαβίλης εἶχε ἀλληλογραφία.

5. Ἰταλὸς καθηγητῆς, ἐλληνιστής, φίλος τοῦ Μαβίλη. Ἐγραψε μιὰ «Grestomazia Neocellenica» καὶ ἓνα «Dizionario Grecomoderno-Italiano».

6. Πρόκειται γιὰ τὰ γράμματα μὲ ἡμερομ. 1 Ἰουν. 1912 καὶ 17 Ἰουλ. 1912.

ἄλλα πού ἦταν γνωστά ἀλλὰ δὲν εἶχαν ὡς τότε δημοσιευτῆ. Ὁ κ. Χ. Γ. Σακελλαριάδης δημοσίευσε τὸ 1962¹ ἓνα γράμμα στὸν Τηλ. Ι. Καράκαλο, καθὼς καὶ ὁ κ. Γ. Βελουδῆς², τὸ 1964, τέσσερα γράμματα σταλμένα ἀπὸ τὸ Μόναχο στὸν καθηγητὴ Iwan von Müller. Κι ἔπειτα, ἀπὸ γράμματα πού ἔγραψε ὁ Μαβίλης στὸν Θ. Δεβάρη, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κι ἀπὸ τὸ Μόναχο — ἀποσπάσματα μόνο ἔδωσε ὁ Σπ. Μινῶτος³, τὸ 1938 — τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἀξιζαν νὰ δοθοῦν ὁλόκληρα. Τὰ δημοσίευσα στὴ «Νέα Ἑστία»⁴. Στὴν πρώτη αὐτῆ συμβολὴ στὴν ἔρευνα τῶν κειμένων τοῦ Μαβίλη προσθέτω σήμερα τὰ ἐξῆς τέσσερα ἀνέκδοτα γράμματα.

Δυὸ⁵ ἀπ' αὐτὰ ἀπευθύνονται στὸν Κίμωνα Μιχαηλίδη, τὸν διευθυντὴ τῶν «Παναθηναίων», μὲ τὸν ὁποῖο παλιότερα ὁ ποιητὴς εἶχε ψυχραθῆ ἀναφορικὰ μὲ τὸ σονέτο «Ἐλιά». Διαβάζοντας τὸ πρῶτο γράμμα τῆς 23 Μαΐου 1902, εἶναι σὰν νὰ ἐρχόμαστε σὲ μιὰ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ ἀπόψεις τῆς λογοτεχνικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς. Τὸ δεύτερο, τῆς 10 Δεκεμ. 1905, παρουσιάζει τὴν ἀπόδειξη πὼς τὸν Μαβίλη — καὶ τότε, πού δὲν ἦταν πιά γραμματέας — τὸν ἀποσχολοῦσαν οἱ ὑποθέσεις τῆς Ἀναγνωστικῆς Ἑταιρείας τῆς Κέρκυρας⁶.

Ι. Γράμμα στὸν Κ. Μιχαηλίδη.

Ἀξιότιμε Κύριε!

Κέρκυρα, 21 Μαΐου 1902

Εὐχαριστῶ διὰ τὰ φιλοφρονήματα πού μοῦ ἀπευθύνετε εἰς τὸ γράμμα Σας. Εἴμεθα σύμφωνοι, ὁ Γυμνασιάρχης Κεφαλλινὸς καὶ ἐγώ, νὰ τυπωθῆ τὸ ἔργο τοῦ Καλοσγούρου εἰς τὸ πανηγυρικὸν τεῦχος τοῦ ἀξιολόγου περιοδικοῦ Σας⁷. Ἐπίσης νὰ δημοσιευθοῦν ἐκεῖ καὶ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ πολυκλαύστου φίλου μας. Δὲν ἔφθασαν ἀκόμη ὅλα εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχει ὁλόκληρος ὁ Σαοῦλ τοῦ Ἀλφιέρη εἰς ἀρίστην μετάφρασιν μετὰ ἐμβριθοῦς μελέτης. Ἐπίσης ὁλόκληρος ἡ

1. Ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Μαβίλη, Ἑλληνικά 17 (1964) 334-339.

2. Οἱ σπουδὲς τοῦ Μαβίλη στὴ Γερμανία, Παρνασσὸς 6 (1964) 385-397.

3. Ἀνέκδοτες ἐπιστολὲς τοῦ Μαβίλη, Ἴόνιος Ἀνθολογία, τεῦχος 120, 1938, σελ. 83-87.

4. Ἀτυχῶς τὸ κείμενο (μετάφρ. Γ. Πράτσια) τυπώθηκε μὲ σοβαρὰ τυπογραφικὰ λάθη. Θὰ δημοσιευτῆ στὰ γαλλικὰ στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ τῶν Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, στὸ Aix, τὸ 1968.

5. Τὰ ὀφείλομε στὸν κ. Μ. Βαϊάνο ἀπὸ μέρος τοῦ ὁποίου μοῦ ἔστειλε φωτοτυπίες ὁ κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος.

6. Βλ. καὶ παρακάτω τὸ γράμμα τῆς 17 Φεβρ. 1906 στὸν κ. Βαρότση.

7. Βλ. παρακάτω τὸ γράμμα τῆς 9 Δεκ. 1905 πού περιέχει ὑπαιτιγμὸ γιὰ τὴ δημοσίευσή αὐτή.

Κόλασις τοῦ Δάντου. Μελέτη τοῦ Δεσάνκτις¹ περὶ Δάντου καὶ ἄλλα.
Ἐν καιρῷ τῷ δέοντι θέλω Σᾶς γράψῃ.

Σήμερον εἶμαι στὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ Σᾶς ἀποστείλω ἀντίγραφον σπουδαιοτάτης ἐπιστολῆς τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη (Ἔρα Προλεγ. Κερκ. Ἔκδ. Ἔργων Σολωμοῦ, σελ. ιστ') πρὸς τὸν Ἰάκωβον Πολυλά περὶ Σολωμοῦ². Ὁ Ἰάκωβος Πολυλάς εἶχε ζητήσῃ βιογραφικὰ παρὰ τοῦ Τ., οὗτος δὲ τῷ δίδει ὅσας ἐνθυμεῖται πληροφορίας περὶ τοῦ ὀλίγον πρὶν ἀποθανόντος φίλου του. Ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἧς τὸ πρωτότυπον εἶναι εἰς χεῖρας τῆς εὐγενοῦς Κυρίας, Κομίσσης Σορδίνα ἐστάλη παρ' αὐτῆς πρὸ μηνῶν εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐορτῶν τοῦ Σ. ἐπιτροπὴν³. Ἡ αὐτὴ Κυρία θέτει ἐπίσης εἰς τὴν διάθεσιν τῶν «Παναθηναίων» τὸ ἐνταῦθα ἐσώκλειστον ἀντίγραφον. Ἐλπίζω ὅτι θέλετε προφθάσῃ νὰ τὸ δημοσιεύσῃτε πρὸ τῶν Ζακυνθίων.

Δέξασθε, ἀξιότιμε Κύριε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου περὶ Ὑμῶν ὑπολήψεως μεθ' ἧς διατελῶ

Ἐν βίᾳ!

Ὅλωσ ὑμέτερος

Α. Μαβίλης

II. Γράμμα στὸν ἴδιον.

Κέρκυρα, 10 Δεκεμβρίου 1905

Ἀξιότιμε Κύριε Μιχαηλίδη!

Σᾶς παρακαλῶ νὰ ἐγγράψετε ἀπὸ 1 Δεκεμβρίου συνδρομήτρα Σας τὴν «Ἀναγνωστικὴν Ἐταιρεία» Κερκύρας. Ἡ, ἂν τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ, ἀπὸ τῆς 15 Ὀκτωβρίου. Ἔτσι εἶναι περιττὸ νὰ μοῦ τὰ στέλνετε ἐμένα ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὰ γοῦστα μας, καθὼς ξέρετε, δὲ

1. Francesco de Sanctis (1816-1883), καθηγητῆς, πατριώτης καὶ λογοτεχνικὸς κριτικὸς. Οἱ μελέτες του «Saggi Critici» (1866), «Saggio critico sul Petrarca» (1869), καὶ κυρίως «Storia della Letteratura Italiana» (1870-1872) ἔχουν ἐγκαινιάσει στὴν κριτικὴ μιὰ καινούρια μέθοδο, τὴν αισθητικὴν.

2. Πρόκειται γιὰ τὸ γράμμα τοῦ Σπ. Τρικούπη, σταλμένο ἀπὸ τὸ Λονδίνο στὸν Ἰάκ. Πολυλά, στίς 25 Μαΐου/6 Ἰουν. 1859, γραμμένο γαλλικὰ, ὅπου βρίσκεται ἡ περιφρημὴ φράση : «Τὸ ποιητικὸν σας τάλαντον, τοῦ εἶπε, θὰ σᾶς ἐξασφάλισῃ μίαν λαμπρὰν θέσιν εἰς τὸν Ἰταλικὸν Παρνασσόν, αἱ πρῶται ὅμως εἶναι ἤδη κατελημμένα. Ὁ Παρνασσὸς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος δὲν ἔχει ἀκόμη τὸν Δάντην του». (Βλ. τόμο τῆς Ἐκθέσεως τῆς Ἐκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ. Ἐκδοσὴ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, 1957, σελ. 188-191).

3. Ἡ κόμισσα Σορδίνα ἔστειλε τὸ ἀντίγραφο αὐτὸ στίς 22 Αὐγούστου 1901.

σ υ μ π ί π τ ο υ ν καὶ δὲν εἶναι πολὺ εὐχάριστο ὅσο και ἂν μικροφρονῆ
κανεὶς νὰ σ υ χ ν ο β λ έ π η τ ῖ λ ο γ ῆ ς ἔργα εἶναι αὐτὰ ποὺ προτιμῶνται
ἀπὸ τὰ δικά του. Στὴν Ἐναγνωστικὴν Ἐταιρείαν κ ἄ π ο υ - κ ἄ π ο υ
θὰ τὰ βλέπω καὶ ἐγώ.

Πάντα ὑπόχρεως

Α. Μαβίλης

Σημ. Οἱ ὑπογραμμίσεις στὸ κείμενο τοῦ γράμματος εἶναι ἀπὸ τὸν ἴδιο
τὸν Μαβίλη.

Τὰ δυὸ ἄλλα γράμματα τὰ ἔστειλε ὁ Μαβίλης στὰ 1905 καὶ 1906
στὸν κ. Νικόλαο Βαρότση ποὺ σπούδαζε τότε στὴν Ἰταλία καὶ εἶχε ζητήσει
ἀπὸ τὸν ποιητὴ πληροφορίες γιὰ κριτικὰς μελέτες σχετικὰς μὲ τὸ ἔργο
τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ κ. Βαρότσης, καθηγητὴς τῶν ἰταλικῶν, ζῆ στὴν Κέρ-
κυρα καὶ διατηρεῖ γιὰ τὸν Μαβίλη ἀπέραντη ἀγάπη καὶ εὐγνωμοσύνη,
ὅπως φαίνεται ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα ἐνὸς γράμματος ποὺ μοῦ ἔγραψε
στὶς 24 Αὐγ. 1963 : «... dalla mia età giovanile conobbi il Poeta e
come Le risultò ricevetti e il di Lui aiuto e il Suo consiglio tanto
dal punto di vista letterario, come più tardi anche quello sociale.

Io in Mabili apprezzo ed amo il Suo carattere adamantino,
la perfetta forma artistica della Sua opera, l'eccelso valore morale
delle Sue idee e de Suoi sentimenti...».

Αὐτὰ τὰ δυὸ γράμματα παρουσιάζουν ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον, γιατί
ἀποκαλύπτουν μιὰ πλευρὰ ἀρκετὰ καινούρια τοῦ Μαβίλη : τὸν λογο-
τεχνικὸ κριτικὸ. Ὁ κ. Βαρότσης ἤθελε νὰ ξέρη ποιά ἦταν μετὰ τὰ «Προ-
λεγόμενα» τοῦ Πολυλά τὰ ἄλλα κριτικὰ ἔργα σχετικὰ μὲ τὸν Σολωμό.

Στὸ πρῶτο του γράμμα, τῆς 9 Δεκ. 1905, ὁ Μαβίλης ἀπαριθμεῖ
τὸν Στάη¹ καὶ τὸν Δε Βιάζη², στοὺς ὁποίους προσθέτει τὸν Παλαμὰ μὲ
κάποια ἐπιφύλαξη γιὰ τὴν ἀξία τῆς κρίσεώς του. Προτιμᾷ τὴ μελέτη
τοῦ καθηγητῆ Canna³ καθὼς καὶ τοῦ Καλοσγούρου⁴ ποὺ δὲν εἶναι χωρὶς

1. Τὸν Ἐμμανουὴλ Στάη τὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Παλαμᾶς σὲ μιὰ σημείωση τοῦ
ἄρθρου του γιὰ τὸν Σολωμό. Βλ. Κ. Παλαμᾶ "Ἀπαντα, τ. 6, σελ. 78.

2. Τοῦ Σ. Δε Βιάζη ὁ Παλαμᾶς σημείωσε τὸ «Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ πρόγονοι
τοῦ Σολωμοῦ», στὴν Ἐθνικὴ Ἀγωγή (1898) καὶ «Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ Ἰταλικὴ γραμ-
ματολογία», ἐπίσης στὴν Ἐθνικὴ Ἀγωγή (1899).

3. Ὁ καθηγητὴς Canna τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παβίας ἔγραψε στὰ 1896
μιὰ μελέτη γιὰ τὸν Σολωμό. «Εἶναι θαυμαστὴς τοῦ Σολωμοῦ, εἶπε τοῦ Πασαγιάννη
ὁ Μαβίλης, κ' ἔγραψε πέρυσι (1907) ἓνα ωραῖότατο φυλλάδιο ἐξυμνώντας τὸ Σολωμό
καὶ τὰ ἔργα του». Βλ. περ. Γράμματα 2 (1913) 35.

4. Βλ. γράμμα τῆς 23 Μαΐου 1902 στὸν Κ. Μιχαηλίδη.

ὁμοιογένεια μὲ τὰ «Προλεγόμενα». Καὶ εἶναι πολὺ σημαντικὴ ἡ κρίσις του γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ, ὅταν ἐπιμένοντας στὴν ἠθικὴ καὶ ἔθνικὴ ἀποψη φαίνεται νὰ εἶναι περισσότερο πολίτης παρὰ ποιητῆς. Εἶναι βέβαιο πὼς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Μαβίλης, ἐντελῶς σίγουρος πὼς τὸ καθῆκον του εἶναι νὰ μείνῃ στρατιώτης τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, περιοριζόταν νὰ καλλιεργῇ τὴ δύναμη τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ποῦ βρισκεται στὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ.

Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ὁ Μαβίλης κρίνει μὲ ὑπερβολικὴ αὐστηρότητα τὸ σονέτο του ποῦ τόσο θαύμαζε ὁ κ. Βαρότσης, τὸν «Ἀνεμόμυλο». Καὶ ὅταν γράφῃ πὼς δὲν εἶχε τότε (τὸν Νοέμβριο τοῦ 1898) καλύτερους στίχους νὰ δώσῃ «στοὺς συντάχτες τῆς Τέχνης», πιθανότατα προσποιεῖται ὅτι ξέχασε πὼς εἶχε γράψῃ τότε τὰ σονέτα «*Λήθη*», «*Angelica Farfalla*», «*Sansara*», «*Excelsior*», ποῦ δὲν εἶχαν τυπωθῆ ἀκόμα.

Στὸ δεύτερο γράμμα τῆς 17 Φεβρ. 1906, ποῦ συμπληρώνει τὸ προηγούμενο, ὁ Μαβίλης ὑποστηρίζει, μετὰ τὸν Καλοσογούρο, τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς Ἑπτανήσου πρὸς τὴν Ἰταλία. Στὸ τέλος, ἀνάμεσα στοὺς ἑπτανήσιους φωστῆρες ἀπαριθμεῖ ὄχι μοναχὰ τοὺς ποιητῆς μὰ καὶ τοὺς πολιτικούς ἄνδρες «μὲ τὸν Καποδίστρια ἐπικεφαλῆς».

I. Γράμμα στὸν κ. Βαρότση.

Κέρκυρα, 9 Δεκεμβρίου 1905

Ἀξιότιμε Κύριε Βαρότση!

Ἄν ἐνόησα καλὰ τὸ γράμμα Σας ἐπιθυμεῖτε νὰ μάθετε ποιὸς ἔπειτα ἀπὸ τὸν Πολυλᾶ ἔγραψε γιὰ τὸ Σολωμό.

Σᾶς σημειῶνω μετὰ χαρᾶς ὅ,τι ξέρω παρακαλῶντάς Σας νὰ μοῦ γράψετε σὲ τί ἄλλο μπορῶ νὰ Σᾶς εἶμαι χρήσιμος.

Ὅσα ἔγραψαν ὁ Στάης ὁ Κυθήριος καὶ ὁ Ντεμπιάζης δὲν τὰ ἐδιάβασα, μόνον ἀκουστὰ τᾶχα. Ὁ δεύτερος, ἂν κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ κάτι ἀνέκδοτα ποῦ ἔβαλε σὲ κυκλοφορίαν σὰν τᾶχα τοῦ Σολωμοῦ, εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἀρμόδιος γιὰ νὰ μᾶς φωτίσῃ στὸ ζήτημα ποῦ τόσο μᾶς ἐνδιαφέρει. Ὁ Παλαμᾶς στὴν ἐκδοσὴ του ποῦ ἐδημοσιεύτηκε στὴ Βιβλιοθήκη Μαρσαλῆ δὲν εἶναι πολὺ καλύτερος. Καλὸς ποιητῆς ἀλλὰ μέτριος κριτικὸς καί, τὸ χειρότερο, εὐκολόπιστος τόσο ποῦ πιστεύει καὶ τὸ Ντεμπιάζη. Μεγάλῃ ὀπισθοδρόμησι! Τὰ μόνα καλὰ ἀπ' ὅσα γνωρίζω εἶναι μιὰ Μελέτη τοῦ καθηγητῆ Canna τῆς Παβίας καὶ μιὰ τοῦ ἀλησμόνητοῦ μας Καλοσογούρου στὰ «Παναθήναια» τοῦ 1902 στὸ πανηγυρικὸ τεῦχος γιὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀγάλματος τοῦ Σολωμοῦ. Ἡ πρώτη βασίζεται

στά Προλεγόμενα τοῦ Πολυλά και ἡ δεύτερη τὰ προϋποθέτει ἀναπτύσσοντας τὰ ἐπὶ τὸ ἐγελικώτερον. Κριμα τοῦ τούτη, ἐτυπώθηκε μὲ κάμποσα λάθη. Χωρὶς νὰ Σᾶς τὸ πῶ ἐγώ, ἀξιότιμε Κύριε, θὰ ξέρετε πολὺ καλὰ και δὲν ἀμφιβάλλω τοῦ θὰ τὸ ἐκάματε, πῶς τὸ καλύτερο εἶναι νὰ μελετήση κανεὶς πολὺ τὰ ἔργα τοῦ ἴδιου Σολωμοῦ. "Ὅσο κομματιασμένα και ἂν μᾶς παραδόθηκαν εἶναι ἱκανὰ και μὲ τὸ παραπάνου νὰ μᾶς ἐμπνεύσουν ἀγάπη και ἐνθουσιασμὸ ἀκόμα, γιὰ κάθε ὑψηλὸ ἰδανικὸ και πρὸ πάντων γιὰ τὴν πατρίδα. Ἐκεῖ μπορούμε νὰ ἀντλήσουμε και ἄρρος και αὐτοπεποιθση και αὐταπάρνηση ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα τῆς θυσίας.

Οἱ φτωχότατοί μου στίχοι τοῦ μοῦ κάνετε τὴν τιμὴ νὰ μοῦ ἀναφέρετε εἶναι γραμμένοι σὲ ἐποχὴ ἀπογοητεύσεως και εἶναι ἐμπνευσμένοι ἀπὸ ἀναγνώσματα νοσηρά, βλαβερώτατα. Εὐτυχῶς δὲν ἔχουν τὴ δύναμη ν' ἄρρωστήσουν κι ἄλλους. Μὴν ἔχοντας τότες καλύτερους, τοὺς ἔδωσα στοὺς συντάχτες τῆς «Τέχνης» τοῦ μοῦ ζητοῦσαν ὕλη. "Ἐκαμα κακά.

Σᾶς χαιρετῶ

Προθυμότατος

Α. Μαβίλης

[Γραμμένο στὸ περιθώριο]. Ὁ Παλαμᾶς ἔγραψε και στὴν «Κριτική» γιὰ τὸ Σολωμὸ σ' ἓνα ἄρθρο «Θέματα γιὰ ξετύλιγμα». Τιποτένιο και αὐτό.

II. Γράμμα στὸν ἴδιον.

Κέρκυρα, 17 τοῦ Φλεβάρη 1906

Ἀξιότιμε Κύριε!

"Ἀργησα ν' ἀπαντήσω στὸ γράμμα Σας γιὰτὶ δὲ μ' ἄφιναν οἱ δουλειές. Σοδιά, βλέπετε. Εἴχαμε και κουβαλίσματα τοῦ Ἀναγνωστηρίου και ἐχρειάστηκε νὰ ξεδιαλέξουμε τὰ βιβλία τοῦ θὰ παίρναμε μαζί μας στὸ καινούριο σπίτι στέλνοντας τὰ ἄλλα στὴ δημόσια βιβλιοθήκη. Ἀκόμα δὲν τελειώσαμε. Γιὰ τοῦτο ἀπαντᾶω μὲ λίγα λόγια στὸ ρώτημά Σας.

Ὁ Καλοσγοῦρος λέει παραπάνω ὅτι ἐχτὸς ἀπὸ τὸ αἶμα — τόσες ἄλλες και μεγαλύτερες χάρες χρεωστοῦμε στὴν Ἰταλ. γενναιότητα — τὰ νησιά μας στὴν εὐλογημένη αὐτὴ σχέση τους μὲ τοὺς Ἰταλοὺς πρέπει νὰ κατέχουν ἀλησμόνητη χάρη. Τί ἄλλο (παρ' αὐτὴ ἢ σχέση δηλ.) μπορούσε νὰ ἐξηγήσῃ... και τοὺς λαμπροὺς ἀκόμα φωστήρες τοῦ τὰ δοξάζουν. «Ἡ Ἑλλάς δὲ θὰ λησμονήσῃ ποτὲ τοῦ δίχως τὴν εὐεργετικὴν ἐκείνην ἐπιρροὴ τοῦ Ἰταλισμοῦ στὰ νησιά μας (λέει τελειώνοντας τὸν παράγραφο

καὶ τοῦτο θέλετε νὰ ξέρετε τί ἐννοεῖ) τὸ μέγα καὶ πανελλήνιο ἔργο τους (αὐτῶν τῶν φωστήρων) δὲ θὰ ἦταν σήμερα ἓνα ἀπὸ τὰ λαμπρότερα τους καυχήματα».

Οἱ φωστῆρες θὰ εἶναι ὁ Σολωμὸς καὶ ὅλοι οἱ ποιητάδες τῆς Ἐφτά-
νησος ὄχι μοναχὰ ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι τῆς ἄνδρες μετὰ τὸν Καποδί-
στρια ἐπικεφαλῆς. Ἡ ἐπιρροή ἢ εὐεργετικὴ ποῦ τῆς προσθέτει τὸ «ἐκεί-
νη» γιὰ τὴν ἐπρωτομελέτησε παραπάνου λέγοντάς τὴν «εὐλογημένη
σχέση», εἶναι ἢ ἐξ αἰτίας τῆς γειτονιάς μετὰ τὴν Ἰταλ. καὶ τῆς Βενετικῆς
κατάκτησης πολιτιστικὴ ἐπίδραση τῆς ἰταλ. γλώσσας καὶ Τέχνης στὰ
Ἐφτάνησα. Παρακάτου τὸ ξετυλίγει καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι θὰ μπορούσε
νὰ γίνῃ ὅσο καὶ ἂν ἤθελε κανεὶς νὰ ἀναλύσῃ τὰ λόγια του καὶ γι' αὐτὸ
ἀποροῦ γιὰτί μ' ἐρωτᾶτε. Μήπως δὲν ἐκατάλαβα τὸ νόημα πῶχει τὸ
ρώτημά Σας;

Πρόθυμος

Α. Μαβίλης

Ἐκ τούτων γράμματα ἀναμφίβολα θὰ μπορούσε ὁ ἀναγνώστης νὰ
μελετήσῃ μερικὰς ἀπόψεις τῆς προσωπικότητος τοῦ Μαβίλη, οἱ ὁποῖες
μποροῦν νὰ εἶναι σπουδαῖες γιὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ἔργου του.

ROLAND HIBON